

GEGEVENS OVER DE VESTIGING AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP UIT DE GENERALE MISSIVEN

I. 1651-1656.

De Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië hadden natuurlijk geregeld rapport uit te brengen aan hun meesters, de in Nederland verblijvende Heren XVII, over alles wat het bedrijf der Verenigde Oostindische Compagnie, de toestand in het octrooigebied van die Compagnie en de door hen genomen maatregelen betreft. Heel veel gelegenheid daartoe hadden zij niet; de schepen, die de zgn. retourvloot vormden, hadden tegelijk uit Batavia te vertrekken en wel tegen het einde van het kalenderjaar. Verder was er geen gelegenheid brieven over te zenden, althans volgens de voorschriften. In werkelijkheid was de mogelijkheid tot schriftelijk verkeer iets groter. Het bleek in de practijk gewoonlijk onmogelijk alle schepen tegelijk te laten vertrekken, vnl. omdat de schepen, uit allerlei delen van het octrooigebied komend, Batavia niet tijdig hadden bereikt om de retourvloot te kunnen afladen. Men was nu eenmaal afhankelijk van de heersende winden, die het zeeverkeer uit allerlei streken slechts een gedeelte van het jaar mogelijk maakten. Dat had ten gevolge, dat wel de meeste schepen in december gezamenlijk vertrokken, maar dat een tweede eskader in januari soms zelfs pas in februari volgde. Soms dienden uiterst belangrijke berichten direct aan Heren XVII te worden overgebracht, waartoe men dan een jacht afzond, terwijl voorts met de schepen der Engelsen, die tot in de 80er jaren van de 17de eeuw te Bantam verbleven, brieven konden worden meegegeven. De Gouverneur Generaal en zijn raden richtten het zo in, dat het rapport zoveel mogelijk mee kon worden gezonden met de eerste bezending van de retourvloot; wat betreft berichten, die pas na het vertrek daarvan werden ontvangen, rapporteerde men dat met het tweede eskader. Met de jachten, die speciaal vertrokken om berichten over te brengen, gaf men slechts kennis van datgene wat de Heren in patria dadelijk dienen te weten. Dat gold ook voor de brieven, meegegeven met de Engelse schepen. Daarin schreef men echter niet over zaken, die de Engelsen niet dienden te weten, soms schreef men er opzettelijk onjuistheden in om hen te misleiden. Al deze rapporten staan bekend als Generale Missiven. Van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ontving ik last een uitgave van het belangrijkste uit die Missiven voor de Rijksgeschiedkundige Publicaties in tien delen voor te bereiden. De Commissie van Toezicht gaf mij vergunning de op Zuid-Afrika betrekking hebbende gedeelten ter publicatie aan de redactie van *Historia* aan te bieden.

Te Batavia maakte men de Generale Missiven op uit de rapporten, die men er uit alle delen van het octrooigebied ontving. Dat omvatte een zeer groot deel van onze aarde, nl. alles wat gelegen was beoosten de Kaap de Goede Hoop en bewesten de Straat van Magelhaen, in de practijk was het kleiner, maar de V.O.C. had toch haar vertegenwoordigers in dat grote deel van de wereld, dat ligt tussen de Kaap de Goede Hoop en Nagasaki in Japan, tussen Mokka in Zuid-Arabië en de Westkust van Australië, nog

altijd een immens gebied. De Generale Missiven zijn dan ook zeer lange brieven, die omstreeks het midden van de 17de eeuw een 150 aan beide zijden beschreven bladzijden van folioformaat omvatten. Zij zijn zo ingedeeld, dat elk gebied, waarmee de Compagnie enige bemoeienis had, apart wordt behandeld, zo mogelijk steeds in dezelfde volgorde. Nu zijn de rapporten aangaande de vestiging aan de Kaap gewoonlijk vrij kort. Dat had zijn reden: aanvankelijk was die vestiging van nog maar weinig belang, maar vooral: de commandeurs, later gouverneurs, van de Kaap corresponderden als vrijwel enige Compagniesdienaars, natuurlijk in verband met de ligging van hun ressort, rechtstreeks met Heren XVII. Enkel de directeur van Perzië was in een dergelijke positie, doordat hij overland brieven kon zenden naar Aleppo, waar Nederlanders gevestigd waren, die ze verder naar Nederland doorzonden. In de Generale Missiven kon dus verwezen worden naar de uit de Kaap naar Nederland gezonden rapporten, waarvan men te Batavia uit Kaapstad afschriften ontving. Bovendien werd weldra het ambt van Commissaris aan de Kaap ingesteld, waarmee een met de vloot die streek passerend aanzienlijk Compagniesdienaar werd belast. Ook naar de door deze functionarissen opgemaakte verslagen kon zonder meer worden verwezen. Uit de beide belangrijke publicaties van *dr. A. J. Böeseken* nl. *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap 1657-1700* (1938) en *Die Nederlandse Kommissarisse en die 18de Eeuse Samelewing aan die Kaap* (Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, sewende jaargang, 1944) weet men, hoeveel interessants die verslagen bevatten.

De Gouverneur Generaal en zijn raden konden zich dus beperken tot een relaas van wat zij voor de Kaap hadden gedaan en tot commentaar op de rapporten van den commandeur, respectievelijk gouverneur en van den commissaris. In het volgende geef ik alleen datgene, wat van enig belang is, verwijzingen naar andere brieven en stukken enz. laat ik weg. De Generale Missiven berusten in de Koloniale Afdeling van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage. Telkens geef ik op, in welke bundel de hieronder gepubliceerde stukken zijn te vinden. De eerste twee fragmenten zijn ontleend aan Generale Missiven uit de ambtsperiode van den Gouverneur Generaal Carel Reniers (6 oct. 1650-18 mei 1653), de andere uit die van den Gouv. Gen. Mr. Joan Maetsuyker (18 mei 1653-4 jan. 1678).

1. 20 jan. 1651; bundel 1070.

Mr. Jacob de Wildt.¹ . . . sijnde op d'uytreyse (soo secht) aen de Cabo de Boa Eesperance op een heeten dach, wat te veel in de son gelopen hebbende, in sijn memorie gekrenckt geworden, welck gebreck in plaetse, dat wij wel verhoopt hadden, mettertijt soude sijn gebetert ende overgegaen, soo is het ter contrarie van tijt tot tijt slimmer geworden ende verergert, sijnde daertoe seer tot den dronck geslagen, dat de herssenen mede niet veel goet gedaen heeft, soodat, het een het ander helpende, eyndelijck t'eenmael onbequaem ge-

1. Mr. Jacob de Wildt was een jurist, die in 1649 uit Nederland naar Batavia was vertrokken om er het belangrijke ambt van advocaat-fiscaal te bekleden. In 1651 werd hij onbekwaam verklaard verder in dienst te blijven.

worden is het voorsz. honorabel ende niet min gewichtich ampt te becleden, daer vooral een wacker geest toe vereyscht wert.²

Fol. 57^z.

2. 24 dec. 1652; *bundel 1080*.

Met voorengem. eerste scheepen³ hadden tot den bouw aen de Cabo medegegeven alderhande thuynsaden, jonge boomkens en afsetsels als 6 gemeene⁴ paerden om de residenten in 't lant te connen dienen op hoope deselve aldaer te sullen vinden, welcke paerden, vermits daer niemandt vonden, landt hebben laten loopen. Wij sullen niet naerlaten die plaetse andermael tot aenqueeckinge van verscheyden Indische aerd-ende boomvruchten naer vermogen te secondeeren alsmede op de petitie van diversche cleeden, ammonitiën etc., bij den coopman Riebeeck gedaen, te letten. Tot ons leedwesen verstonden, het schip den Diamant, aen de Cabo leggende, den brandt weder subject was geweest,⁵ doch (Goddanck) door vigilantie in corten weder uytgebluscht; hetwelcke na de gelegentheynt van den brant niet anders was te oordeelen, off moeste uyt de combuys, die apparent niet al te wel versocht was, buyten twijffel zijn oorspronck genomen hebben. Fol. 1^v-2^z.

3. 6 febr. 1654; *bundel 1087*.

(Berichten over Kaap de Goede Hoop, afgedr. *Daghregisters* 8 mei 1653 p. 48-50,⁶ 20 juni p. 85-86; het garnizoen is er op 150 koppen gebracht.)

Maer de huysingen ende magazijnen om de victuailen ende andere goederen in te bergen blijven noch slecht gestelt door gebreck van metselsteen, calck, dackpannen, hout, ijserwerk ende andere nodige materialen, waervan sij van hier een grooten eysch doen, die wij haer beswaerlijck sullen connen bestellen ende laten ons oock voorstaen, dat die landtstreecke seo geheel onthloot van nodige materialen tot bouwen van huysingen niet sal wesen, of sal aen d'een off d'ander zijde in dees off gene baey wel coraelsteen, schelpen ofte oesters⁷ gevonden worden om calck van te branden, mitsgaders houtwerck totte gebouwen noodich ende om totte calck-ende steenovens te dienen, sullende anders, bijaldien hen die grove speciën van hier ofte uyt het vaderlandt sullen moeten worden versorgt, de Comp^e. costelijck vallen die fortificatie met toebehoren in wesen te brengen ende te onderhouden, daer sij dan om uyt sullen moeten sien.

Fol. 361^{r-v}.

2. Hoewel dit fragment zeker niet veel gewichtigs bevat over de Kaap, heb ik het als curiositeit toch niet willen weglaten.
3. Hiermee worden bedoeld de zes 19 dec. 1651 onder commandeur Van Teylingen naar Nederland vertrokken retoursschepen, die medio febr. 1652 de Kaap bereikten; vier er van hadden slechts contact met de wal. Van de later nl. 25 jaar, vertrokkenene, een vijftal, was de Salamander van 15 tot 19 April aan de Kaap, men vgl. *Daghregister gehouden bij den oppercoopman Jan Anthonisz van Riebeeck, ed. Bosman en Thom*, 1, p. 20-30.
4. Gemeente—gewone.
5. Vgl. *Daghregister*, p. 22-23.
6. De hier bedoelde gedeelten van de bronnenpublicatie *Dagh-Registers gehouden int Casteel Batavia*, zijn te vinden in het in 1888 door Mr. J. A. van der Chijs uitgegeven deel over het jaar 1653. Ze volgen hieronder als bijlage.
7. Natuurlijk bedoeld: oesterschelpen.

(Vervolg van de gegevens, afgedr. *Daghregisters* t.a.p.; mededelingen van den Jezuiet Martinus Martini⁸ aan Van Riebeeck omtrent het voorkomen van goud aan Afrika's oostkust; vgl. *Resolusies* I, p. 15 en 37.⁹)

Wij achten de ontdeckinge van de gen.¹⁰ cust alsmede de cust van Melinde¹¹ seer considerabel, hetwelck van de Caep ende het eylandt Mauritius ofte oock van Suratte bequaem soude connen geschieden. d'Engelschen hebben dit jaer weder van Suratte haer jacht de Assade Merchand na Melinde gehad met quantiteyt grove doecken, die daer goede voordelen na derselver seggen schijnen te geven ende tegen gout, eliphantstanden, amber etc. omgeset worden, waerop wij UEd. ordre in 't gemoet¹² sullen sien. Eliphantstanden schijnen aen de Caep mede in quantiteyt te vallen, daer de particulieren, soo het schijnt, rede de smaeck al van wegh hebben ende haer proffijt met weten te doen, dat voorgecomen dient. Fol. 362^r.

(Vervolg van de gegevens, afgedr. *Daghregisters* t.a.p.;⁶ van robbe-
vellen)

. . . . heeft gen. commandeur oock 225 stucx nevens 49 stucx zeekoetanden herwaerts geschiet, die tot een preuve na Japan¹³ gegaen sijn, alwaer gegolden hebben de vellen 1 maes 6 condrin¹⁴ ende de koetanden 3 maes 9 condrin het stuck, dat weynich beschiet.

Het aerdrijck schijnt sich aldaer¹⁵ seer vruchtbaer te vertoonen, maer lijden grooten overlast van de stercke winden ende slachregens, die het gesay, dickmael schoon staende, in een ogenblick tijts terneder slaen ende vernietigen, dat voor den bouman verdrietich valt; waertegen onses oordeels beter raet sal wesen, dan dat sij in aenstaende de louste velden¹⁶ daertoe sullen moeten uytsoecken, daer deselve winden minder cracht sijn doende, als wanneer verhoopen, daer alles in abundantie aengeteelt sal connen werden om te dienen soo tot onderhoud der residenten als tot verversinge ende spijsinge der schepen, daer gins ende weder passerende. Ondertusschen moeten soo van U Ed. uyt het vaderlandt als van hier van het noodige versorgt worden. Rijs, schrijft den . . . commandeur, dat hen aldaer dienstiger is als hard broot, omdat sij geen gelegentheyten hebben om hetselve te preserveren ende wel geslooten te houden, eysschende dienvolgende van hier dartich lasten jaerlicx nevens cadjangh,¹⁷ boontjes etc., die wij

8. De geleerde Jezuiet Marthinus Martini, die vele jaren in China had doorgebracht, mocht met een schip van de V.O.C. de reis naar Europa maken.
9. *Resolusies van die Politieke Raad, deel I, 1651-1669, ed. A. J. Boësen.*
10. Gen.—genoemde.
11. Melinde, stad aan de Oostkust van Afrika op ongeveer 3°Z.B.
12. In 't gemeet—tegemeet.
13. Waar dergelijke producten gewoonlijk een goede markt vonden. De V.O.C. zond huiden vnl. uit Achter-Indië en Formosa in grote hoeveelheden derwaarts. Men heeft hier dus een poging het Kaapgebied in te schakelen in het handelsbedrijf van de Compagnie.
14. De Japanse thaël, de grondslag van het muntstelsel aldaar werd door de V.O.C. tot 1666 gelijkgesteld met 57 stuivers (d.i. f. 2,85). Een thaël=10 mas; en mas=10 condrin of condrijn. De opbrengst der waren van de Kaap was dus zeer gering.
15. Aan de Kaap.
16. Louste velden; velden het meest in de luwte.
17. Cadjangh; maleis katjang, een peulvrucht, aardnoot.

voornemen haer te bestellen, opdat niet wederom in gebreck comen te vervallen.

Fol. 362^r-363^r.

(Daar de retourschepen de Kaap niet aandoen, zal een fluit¹⁸ derwaarts via Mauritius gaan; de Engelsen hebben, naar Europa varende, de Kaap niet aangedaan.)

4. 7 nov. 1654; bundel 1099.

(De Kaap is van levensmiddelen voorzien moeten worden.)

Vermits het ophouden van den Engelschen oorloch¹⁹ zoo meenen wij, dat voortaan niet van noode sal zijn daer soo grooten guarnisoen te houden tot beswaernis van de Comp^e., wes goet hebben gevonden den . . . commandeur aen te schrijven hetselve te besnoyen tot op 50 cloecke coppen ende ons de overige toe te senden Gelt menen wij, dat aen de Caep niet en zal dienen dan tot debauche²⁰ van het volck ende om de opperhooffden te verrijken,²¹ gelijk op het eyl^t Mauritius gesien is, alsoo het guarnisoen cost ende cleedinge van de Comp^e. geniet ende buytendien niet te coop en is dan brandewijn ende arrack, soodat wij goet hebben gevonden op vertrouwen van U Eed^e. welnemen de 3000 gl., door de Camer Amsterdam derwaerts gesonden ende voorbij geraeckt,²² hier te behouden. Van andere behoeften sullen niet naelaten deselve residentie van tijt tot tijt na vermogen te voorsien.

Fol. 102^r-v.

5. 24 dec. 1655; bundel 1102.

Van Van Riebeeck is vernomen . . . hoe het met de robbevangst noch al seer voorwaerts ginck ende dat gehoopt wiert, U Ed. met dese retourvloot weder goede quantiteyt vellen souden werden toegeschickt, sijnde dit ons oordeels het eenichste voordeel, twelck van de Caep noch vooreerst te trecken sij, waeruyt derselver oncosten oock connen werden goedgemaeckt, schijnende de walvisvangst aldaer niet veel te sullen beschieten, gemerckt daertoe te grooten ende costelijcken ommeslach vereyst, dewelcke uyt de visscherije niet en soude goet te maeken sijn ende daeromme hebben wij den commandeur Riebeeck aengesz.²³ een van de twee galjots, die U Ed. hem uyt Nederlandt hebben toegesonden, tsij dan het Nachtglass often den Appelboom,²⁴ gelijk U Ed. dat selver hebben gelieven te ordonneren, herwaerts te stieren, te meer wij

18. Fluit, een klein soort schip, dat dus ditmaal de Kaap van behoeften moest voorzien. Het was de Haes, die 7 maart vertrok en 17 juli aan de Kaap kwam. Vgl. *Daghregister*, I, p. 241, waar het vaartuig een jacht wordt genoemd.
19. De zg. eerste Engelse zeeoorlog was geëindigd met het tekenen van de vrede van Westminster op 15 April 1654.
20. Debauche; bederf, coorruptie.
21. De autoriteiten te Batavia meenden dus dat Van Riebeeck en de zijnen dit geld op een of andere wijze in eigen zak zouden weten te brengen.
22. Het Compagnies schip, dat dit bedrag uit Nederland naar de Kaap had moeten brengen, had de rede aldaar dus niet kunnen belopen.
23. Aengeschreven.
24. Het galjoot Nachtglass kwam 19 oct. 1655 aan de Kaap, vgl. *Daghregister*, I, p. 355. De Appelboom vind ik verder niet vermeld.

op alle plaetsen ende bijzonderlijk in Amboina ende Tayoan²⁵ doorgaens om cleen vaertuiqgh benodicht sijn. Den voorleden jare hebben wij om de menage te bevorderen het guarnisoen aen de Caep tot op 50 coppen gereduceert gehadt, hetwelck wij uyt gemelten commandeurs schrijven bemercken te weynich te sijn, calculerende hij hetselve met niet minder als 163 coppen te cunnen afsien, dat vrij veel is; doch als men considereert, het volck tot veelderhande wercken als hout halen, thuynen, robbe-vangen, steen backen, het vee wachten als anders wert gebruyckt, soo schijnt er al een hondert man van noode te wesen, twelck wij hem hebben gerecommandeert tot verminderinge der Caepse oncosten soo menagieus aen te leggen, als 't eenichsints doenelijk is. Tot provisie voor de Caep is van hier 25 leggers arack, 20 lasten rijs, 18 packen diverse sorteringe cleden en eenige andere cleene nootwendigheden geëyst, die, op de retourschepen verdeelt, wel conen overgesonden, sonder dat daertoe een express jacht behouft gebruyckt te worden, te meer die van Mauritius den voorleden jaere voor twee jaren sijn voorsien geworden. Het soude een gewenste saeke wesen, dat aen Madagascar in de bay van Antongil²⁶ soveel rijs conde geprocureert werden, als de Caep ende Mauritius van noode hadden, daertoe den ondercoopman Frederick Verburgh,²⁷ die jongst aldaer geweest is ende per 't gallot de Tulp andermael derwaerts stont te gaen, goede hoope geeft. d'E. Ribeeck heeft aen ons om partije esels ende paerden mitsgaders om 80 à 100 stucx slaven gez., die hem niet meynen te senden, alsoo Comp^a. retourschepen te costelijk sijn om met dat beestjael belemmert te werden, behalven dat wij oock hier geen esels en hebben, maer van andere quartieren souden moeten ontbooden werden, twelck almede sijn moeilijckheit heeft en wat aengaet de slaven, sijn door gants India gebreck en dienvolgende nodiger op andere plaetse dan na de Caep gesonden. Het schijnt, dat de concepten en sinnen van meergem. commandr. Riebeeck vrij verre swieren,²⁸ daer wij in tegendeel oordelen, dat bij een beknopte residentie aen de Caep te begrijpen de Comp^e. hun best bevinden sal.

Fol. 149²—150².

6. 4 dec. 1656; *bundel 1104.*

. . . . sullen den commandeur Jan van Riebeeck aen de Caep de Bonne Espérance recommanderen, dat bij gelegentheyt van lichte jachten ofte galjots, uyt het vaderlandt naa India comende, deselve sal ordineren bij occagie van goet, handtsaem weder het Suydlandt op die voorsz. hoogte

25. Tayoan, Thaiwan, de plaats, waar de Nederlandse gouverneur van Formosa was gevestigd.

26. Baai van Antongil; baai ter Oostkust van Madagascar op ongeveer 16° Z.B. en 50° O.L.

27. Frederick Verburgh was in de rang van assistent als „verstekeling” in 1652 aan de Kaap gekomen; hij klom er op tot boekhouder en onderkoopman en werd o.a. als secretaris en als secunde gebruikt. Hij kwam van een half aug. 1655 naar Madagascar ondernomen reis niet terug.

28. Maetsuyker was met de naar zijn mening te ver gaande plannen van Van Riebeeck niet ingenomen. Men vergete nimmer, dat de V.O.C. een lichaam was, dat bedoeld was om winsten te maken, zodat de geld verslindende post aan de Kaap als een min of meer noodzakelijk kwaad werd beschouwd: men kon die post nu eenmaal niet verlaten, omdat men ze voor de verversing van de schepen nodig had en omdat, als men ze verliet, de concurrenten, de Engelsen er zich van zouden meester maken.

aen te doen²⁹ ende na de geroerde³⁰ arme menschen te soecken, met hoope, ingevalle alsnoch in 't leven sijn, dat se haer voort noch wel ettelijke maenden sullen sustenteren.

Fol. 7².

Door den commandeur Jan van Riebeeck is ons met de gepasseerde scheepen successive geadviseert den redelijken goeden toestandt aldaer ende dat nu het beestiael ginder veel abundantier als tevooren conde becomen werden, waerbij gevoecht den aenwas van alderhande moescruyden etc., soo connen de gaende en comende scheepen aldaer treffelijcke verversinge genieten, dat besijden de robbevangst oordeelen de eenigste en principaelste nutticheyt te weesen, die men vooreerst van de Caep trecken can. Gemelten commandeur heeft aen ons tot meerder bevorderingh van den landtbouw om eenige Chineesen en inlantse burgeren met haere slaeven gez., die wij daertoe niet seer genegen vinden; evenwel sullen ons best doen en sien, of daertoe sommige connen bewegen. Paerden werden aldaer mede nodich gerequireert, die van dit jaer (vermits wij deselve door den Banthamsen oorlogh qualijk connen missen³¹) niet hebben connen senden, doch den verderen eysch van rijs, cleeden en andere nootwendigheden sal except den arack voldaan ende, op de retoerscheepen verdeelt, overgesonden werden.

Fol. 75^{r-v}.

*Bijlage.*³²

. . . een cleen briefken, door den commandeur Jan van Riebeeck uyt het fort de Goede Hoop aen gen. haer Ed.³³ geschreeven den 21sten January jongstleden, meldende den toestand vande nieuwe beginselen³⁴ aldaer ende, onder andere, hoe dat sijn E., de voornoemde brieven³⁵ vande Heeren 17^{en} den 18 January ontfangen hebbende met het gallot, de Swarte Vos, dat op 4 September jongstleden uyt Texel gelooopen was ende onderwegen de cust van Brasil door noodt hadde moeten aanspreken, deselve met het gallot, de Hope, om geen ander oorsaek herwaerts voortgesonden hadde, als omdat de Vos daer toe te swack geoordeelt wierd ende veel beter dienst inde Tafelbaey conde doen, ende diergelijcke; hebbende daerinne van landt gescheept 225 robbevellen, item 10 oliphants- ende 49 zeekoetanden, aldaer geprocureert, als mede uyt de Vos, 11 tonnen harpeuys, 7 d^o. peck ende 9 d^o.

29. Op 28 april 1655 was het jacht de Vergulde Draeck ter kust van Australië op 30 2/3° Z.B. vergaan; enkele opvarenden bereikten met het schuitje Batavia, een poging de andere opvarenden van daar uit te redden mislukte, van daar deze opdracht aan Van Riebeeck.

30. Geroerde—bedoelde.

31. In 1656 kwam de V.O.C. in oorlog met den vorst van het westelijk van Batavia op Java gelegen rijk Bantam. Om strooptochten van de Bantammers in de omgeving van de stad te beletten waren bereiden wachters nodig.

32. Berichten van 8 mei 1653, op welke datum het jacht de Goede Hope, door Van Riebeeck uit de Kaap afgezonden, voor Batavia kwam. Overgenomen uit *Daghregister*, 1653, pp. 48-50 en p. 85-86.

33. Gen. haer Ed.; genoemde haer Eedelen, hiermee worden Gouv. Gen. en de raden bedoeld. Vgl. *Daghregister*, I, p. 121.

34. Beginselen; het eerste begin.

35. Die het bericht inhielden, dat de Nederlandse Republiek met die van Engeland in oorlog was geraakt.

spycckers, maer de cogels en voorts de reste van desselfs ladinge, uyt het vaderlandt gebracht, aen landt gehouden, uytgenomen het yser, daer noch in synde, dat met den naesten soude volgen. Ende om van d'Engelschen mogelyck niet overvallen te worden, dewyl de fortresse noch dus ontbloot lach, hadde syn E. voorgenomen alle andere wercken soo langh te laten stil stean, tot dat het fort, daer nu met alle macht aen gearbeyd wierd, in een goede posture van defensie soude gebracht syn; versoeckende derhalven, soo den eysch van 't geschut, voorleden jaar gedaen, met de jongste retourvlote niet voldaan ware, dat sulcx doch in aenstaende met den aldereersten mochte geschieden, beneffens de gereedschappen ende ammunitien, daer toe dienende; meenende, dat tot te meerder conservatie ende versekeringe van die teere beginselen aldaer de vrye luyden,³⁶ buyten alle disputen, gantsch dienstlich ende hooghnoodich souden wesen, sich wyders aengaende 't gepasseerde sedert synen jonghsten, ons per 't Hof van Zeelandt toegelcomen,³⁷ aen sijn gehouden daghregister, hier nevens gesonden, t'eenenmael gedragende.³⁸ Waer uyt wy dan vernemen, dat die van Saldanha, volgens hare jaerlycxse gewoonte, uyt de baey de Sambras, daer sy haer gemeenlyck onthouden, voorleden October inde Tafelbaey verschenen waren, die, van syn E. allens met een zoet lyntjen aen onse fortresse aengehaelt wesende, een seer groote menichte schapen, koeyen ende ander kleyn vee te ruylen gebracht hadden; maer dat syn E. vande selve niet meer als 350 schapen, 130 koebeesten ende ettelycke jonge calvers hadde kunnen becomen, overmits sy door seker strandlooper, Herry genaemt, die quansuys onsen tolck wilde wesen; soo 't scheen, geduerich in 't oor geblasen wierden, dat sy haer vee soo licht uyt de handt niet moesten werpen, nadien wy daerom verlegen waren; dat oock d'Engelsche haest by haer comen scuden, ende diergelycke. Alhoewel haer licht een duysent beesten zes of acht afhandich te maken soude geweest syn, dewyl die bloode menschen voor een musquet- of pistool-schoot soo schuw waren, dat sy, sonder omsien de vlucht nemende, al haer vee aende onse ten besten gaven; en dat oock dickwils wel een duysent schapen of anderhalf, uyt vreesse van d'onse, niet meer als door 2 of 3 Hottentots na 't fort gedreven wierden. Soo dat, sylieden in January weder van daer na hare residentie plaetsen vertrocken wesende, syn E. nu voor de gaende ende comende schepen ende voor de siecken, aldaer leggende, evenwel noch al redelycke verversinge becomen hadde, soo met het voornoemde bestiael, als oock met de aerdvruchten ende alderhande moescruyden, die daer wel voortteelden, onaengesien de terwe, rapen ende andere door de harde winden, die daer sommylen als orencaens³⁹ uyt het geberchte comen afdonderen, groote schade leden ende in haren wasdom verhindert

36. Reeds op dit ogenblik achte Van Riebeeck dus de komst van vryburgers voor de vestiging aan de Kaap al nodig. Vgl. *Daghregister*, I, p. 117.

37. Dit schip was 3 juni 1652 van de Kaap naar Batavia vertrokken.

38. Het gedeelte van Van Riebeeck's *Daghregister*, dat met de Goede Hope werd ontvangen, liep over de periode van ongeveer 1 sept. 1652 tot ongeveer 21 jan. 1653, dus wat dl. I, p. 39 tot 121 is afgedrukt, waarvan het volgende een korte samenvatting geeft. De baai de Sambras wordt daar p. 436 een oude naam voor de Mosselbaai genoemd.

39. Orencaen = orkaan.

werden. Wyders, dat oock omtrent $1\frac{1}{2}$ myl van 't fort, achter in 't hangen ende in sommige cloven vanden Tafelbergh, gesien waren seer schoone bosschagien, vol fraeye, dicke ende lange rechte boomen, bequaem tot masten, van soorte byna als buecken ende esschen, maer vry swaer ende moeyelyck om te halen; ende dat op sommige van deselve gesneden waren verscheyden datums, te weten 1604, 1620 ende 1622.⁴⁰ Item diversche schoone, vette bouw-ende weylanden, die, zeer wydt, bréedt ende vlack leggende, met vele versche rivieren doorstrengelt waren, onder andere eene riviere omtrent half soo breed als den Amstel; die tot inde Zoute rivier affliep, daer men van d'een in d'ander bequamelyck met cleyn vaertuygh soude connen roeyen, byaldien de Zoute rivier diep genoch was. Welcke landen ende bosschagien mede vervult waren met alderhande wilt gedierte, als herten, hinden, reëtjes, eylanden, hasen, gansen, endvogels, patrysen, snippen, etc. Dat door 't gallot, de Hope, inde baey van Saldanha, achter de voornoemde Tafelbaey, omtrent 16 mylen noordwaerts van 't fort gelegen, eens op seker eylandeken gevonden waren 2700 uytnemende schoone welgedrooghde robbevellen, altemael pertinent op malckander gestapelt, apparant van seker Frans schiepken, by manquement van schiep-ruymte, aldaer overgelaten, alsoo 't selve A^o. 1651, aen St. Helena by de retourvlote van d'heer generael van der Lyn sich ververschende, op de waerdye van syn cargasoen robbevellen, die hy doen ter tyt uyt dese baey gehaelt hadde, seer gestoft soude hebben, volgens de verclaringe vanden schipper op 't voornoemde gallot, die doen oock inde vlote geweest was.⁴¹ Welck gallot naderhandt noch wel 1500 cleene robbevellen van daer gehaelt hadde, gelyck mede op Sera⁴² Elisabeth ofte het Dassen eylandt, 9 mylen nader de fortresse gelegen, eene ongelooofelycke menichte robben en dassen waren vernomen, die metter tyt de Comp^o goede profyten souden connen aenbrengen, nadien de dassen, behalven hare vellen, oock delicaet vleesch hadden om te eten; synde de baey voornoemt seer bequaem ende voor alle winden genoechaem besloten, daer dan 't gallot inde quade tyt beter soude connen gebercht worden als in de Tafelbaey, van waer men over landt in een dach reysens by malckander can comen. Dat oock op 't Robben eylandt veel duyckers, peguins⁴³ ende robben waren gevonden, item weynich versch water, nochtans genoeg om by te leven. Dat eyndelyck den 17^{en} December, des avondts tussen 9 à 10 uren, aldaer in 't oost-zuyd-oosten, zuydwaerts van 't hooft vanden Réus, omtrent 80 graden boven den horison, mede, gelyck hier, gesien was geweest een comete ofte steertsterre, wiens roede noordwaerts recht op de knie vanden Reus, ende 't hooft na 't zuyden, omtrent 10 graden daer van af, was streckende; ende dat dese comete, voorts naer 't noordwesten loopende, sich op den 24^{en} d^o. 50 graden boven den horison, inde voorseyde streeck verthoont hadde, met de steert na 't oost-zuyd-oosten, sonder daerna meer van hun gesien te syn,⁴⁴ ende

40. Vgl. *Daghregister*, I, p. 59.

41. Vgl. *Daghregister*, I, p. 83.

42. Dit Sera houd ik voor een leesfout van den uitgever van de *Daghregisters*. In *Daghregister*, I, p. 83 staat terecht Isla.

43. Vgl. *Daghregister*, I, p. 57.

44. Vgl. *Daghregister*, I, p. 102 en de noot op p. 438.

noch meer andere particulariteyten van weynich belang, die wy om cortheylts wille voorbygaen te meer alsoo deselve advisen mede vande Cabo na 't vaderlandt staen gesonden te werden.

p. 48-50.

. . . . met hetselve⁴⁵ becomen brieven van Cabo de goede hope van d'heer commandeur, Gerard Demmer,⁴⁶ mitsgaders vanden coopman, Jan Riebeeck, van 14 ende 15 April. Aende Cabo den 6^{en} Marty gecomen wesende voor de nieuwe fortresse, de Goede hope, met verlies van 23 menschen, meest uyt het hospitaal sieck aen boort gecomen, vond aldaer 't gallot, de Swarte Vos (waervan hiervoren op 8 Mey is gesproken), met d'instructie van d'heeren Bewinthebberen om de reyse, mits den oorlog met Engelant, naer 't vaderlant daernaer aen te stellen.⁴⁷ Weshalven syn E. grootelycx beducht was, te meer, geene papieren, noch bewysen hebbende vande ladinge ende sorteringe derselver, etc., wenschende, dat de volgende schepen daer noch voor syn vertreck mochten opdonderen⁴⁸ om tsamen te gaen, maer evenwel te vergeefs, niettegenstaende daer noch 5 dagen langer bleef, als eerst geresolveert had.

Den E. van Riebeeck had in 't optreken van dese fortresse ende het aenqueecken van bestiael ende alderhande aerdvruchten goeden yver ende opmerkinge betoont ende het fort in behoorlycke defentie gebracht, doch was soodanigh utgehongert, dat op de comste van de vlote het laetste rançon broot aen 't volck utgedeelt was, soo dat sy, by langer vertreck, vleys tot vleesch souden hebben moeten eten; synde de uytdeling daerom een tyt langh oock soo sober geweest, dat het weeck-rançon hun nauwlycx 2 dagen hadde connen toereycken, die dan oversulcx, soo van de vlote, als vande jachten, de Hase ende Winthout⁴⁹ (daer ondertussen uyt het vaderlandt inde baey gecomen) wederom voor omtrent 3 maenden met diversche noodwendigheden, na vermogen, versien was geworden. Waarmede te kennen gaff, hoe noodich een expresse besendinge van hier diende gedaen en dat hoe eer hoe liever, of⁵⁰ misschien de volgende retourschepen de baey misliepen, nadien uyt het vaderlandt niet te verwachten hadden ende in het bosch niet te halen was; hoewel daer noch al soo veel niet aen gelegen was, als men maer staet con maken op de comste vande schepen uyt het vaderlant, die altemet al willens⁵¹ voorby liepen, onder pretext van dat sy door hard weder de Caep niet hebben kunnen aendoen: dat nochtans frivoool was en wel anders bevonden soude werden, al sy maer 3 à 4 dagen in sulcken

45. Nl. met het jacht Haes, dat 28 sept. 1652 uit Nederland en 17 april 1653 van de Kaap was vertrokken.

46. Gerard Demmer was een repatrierende raad van Indië, die als commandeur van de retourvloot opdracht had de Kaap te inspecteren. Men vgl. Böeseken *Commissaerissen*, p. 4-5. Hij vertoefde daar van 2 maart tot 17 april 1653.

47. Bedoeld is, dat de retourvloot wegens de oorlogstoestand speciale veiligheidsmaatregelen moest nemen, waarvan de belangrijkste was, dat men niet door het Kanaal mocht varen, maar bewesten Ierland en benoorden Schotland om moest varen.

48. Opdonderen, komen te verschijnen.

49. De Haes kwam 26 maart voor de Kaap, vgl. *Dagbregister*, I, p. 132, de Winthout kwam 14 april aan, *ibid.* p. 134.

50. Of betekent hier: indien.

51. Willens, hier in de zin van: moedwillig.

gevalle wilden byhouden, welke pretexten dan oock behoorden gecorri-geert te worden, of soudē daer te lande somwylen in groot extremitēyt⁵² geraken. Oock had syn E. geern eenigh volck ut de vlote gehadt tot versterckinge van't guarnisoen aldaer en om 't werck te beter te laten voortgaen, maer niet connen crygen, overmits de schepen selve tenauwer noodt bevolckt waren. Ondertusschen had de vlote redelycke verversinge becomen, besonder van moescruyden, als cool, wortelen, rocde caroten, etc., doch waren de beesten wat schrael en mager gevallen, vermits in de drooge tyt van't jaer, te weten van November tot Mey, weynich voedsel voor haer te vinden sy, soo dat d'heer Demmer op den 14^{en} April met de vlote van daer t'seyl gegaen was om syne reyse na't vaderlandt te levorderen, medenemende over de 4000 stucx robbevellen tot een preuve;

p. 85-86.

Medegedeeld door Prof. dr. W. Ph. Coolhaas.

52. Extremitēyt, in de zin van: uiterste nood.